

ROLA SOCIÁLNEJ IDENTITY A JEJ KONTEXTY V EDUKAČNOM PROCESE

THE ROLE OF SOCIAL IDENTITY AND ITS CONTEXTS IN THE PROCESS OF EDUCATION

HERMÍNA MAREKOVÁ

ABSTRAKT

Pri pohľade na ktorýkoľvek aspekt sociálnej práce sa skôr či neskôr dostaneme k otázke identity. Vynárajú sa otázky: s kým a s čím sa má sociálny pracovník stotožniť, kam má patriť a aké hodnoty majú dostať prioritu. Otázka identity je v edukačnom procese kľúčová ak hľadáme čisté situácie a čisté rozhodnutia, ak chceme konať v mene sociálnej spravodlivosti.

Kľúčové slová: sociálna práca, identita, sociálna spravodlivosť

ABSTRACT

When looking at any aspect of social work, sooner or later, we arrive at the issue of identity. Questions arise: who and what a social worker should identify with, where he or she should belong to and what values should be given priority. Identity is a key issue in the process of education if we want to arrive at clear situations and make clear decisions to act in line with social justice.

Keywords: social work, identity, social justice

Úvod

Existenciu ľudstva umožnili počas vývoja rôzne vytvorené spoločnosti. Počas ranného obdobia existovali rôzne formy spoluzitia, kde normy spoluzitia formovali jedinci na základe úrovne svojho vývoja. V rannom období rozvoja išlo v týchto spolkoch o bezprostredné uspokojovanie denných potrieb a tieto skupiny sa vyznačovali malou organizovanosťou. Až neskôr sa začínali vytvárať spoločnosti na základe pokrvného príbuzenstva, neskôr matriarchát, ale aj patriarchát. Spoločnosť tvorili ľudia, ktorí sa spájali do rôznych skupín na základe rôznych kritérií. Ako máme interpretovať potom myšlienku, že „každý človek sa narodí rovný“...Rovnosť sa nemôže vzťahovať na vonkajší vzhľad a ani rôzne vlastnosti, zručnosti, lebo ľudia v takomto ponímaní nie sú si rovní. Niektorí ľudia sú bez vlastnej vôle silnejší a iní slabší, niekto sa narodí ako muž, niekto ako žena. Ale vrodené odlišné danosti ešte nie sú nerovnosti, len odlišnosti. Každý človek je ľudská bytosť, jedinečná a neopakovateľná, a tak nemôže byť život jedného človeka cennejší od druhého a spoločnosť sa má snažiť, aby neposilňovala rozdiely, ktoré rozdeľujú ľudí, ale aby posilňovala tie, ktoré ich spájajú. Ak sa vraciame do dávnejšej doby, zistujeme, že Aristotelova teória o spravodlivosti do dnešného dňa nič nestratila z významu. Aristotelova koncepcia presadzuje spravodlivosť prejavovanú vo vzťahu k človeku. V úvahe ho sprevádza predpoklad, že rovnako ako pre spravodlivé, tak aj pre nespravodlivé platí, že spravodlivosťou sa bude nazývať stav, na základe ktorého sú ľudia schopní spravodlivo konať a skutočne aj spravodlivo konajú a chcú to, čo je spravodlivé. Práve tak je to aj s nespravodlivosťou, na základe ktorej ľudia nespravodlivo konajú a chcú to, čo je nespravodlivé (Aristoteles, 2011). Aristoteles sám rozlišoval medzi morálnou spravodlivosťou a právnou spravodlivosťou. Morálna spravodlivosť podľa neho sa odráža v osobných vzťahoch, ako je vzťah medzi otcom a synom, medzi bratmi, medzi priateľmi, atď. a právna spravodlivosť sa prejavuje vo vzťahoch verejných. Aristotelova koncepcia taktiež rozlišuje dve základné formy spravodlivosti, ktorých vymedzenie pretrvalo až do súčasnosti. Distributívna (rozdeľovacia) spravodlivosť sa uplatňuje pri rozdeľovaní statkov podľa pravidla „s rovnými zaobchádzať rovne“. Procedurálna (komutatívna, vyrovnávacia) spravodlivosť sa uplatňuje pri zaobchádzaní s jednotlivcom podľa pravidla „každému, čo zasluhuje“ (Nesvadba, 2006). Ako dosiahnuť sociálnu spravodlivosť, ako smerovať edukačný proces, aby sme konali nielen právne spravodlivo ale aj morálne? V edukačnom procese ako aj pri tvorbe identity je kľúčovou naša socializácia.

Tvorba identity a identita v edukačnom procese

Tvorba našej identity sa začína v rannom detstve a prebieha počas celého života, teda dlhé obdobie. Počas tohto procesu začíname seba odlišovať od ostatných. V priebehu života sa jedinec stretáva s novými udalosťami a pri vyhodnotení týchto udalostí sa spája spoločnosť, osobnosť jedinca a kultúra – tradície. Pri tvorbe identity pokladáme za najdôležitejšie prostredie rodinu. Tvorba identity, iným výrazom individualizácia, je plynulý rozvoj osobnosti, vždy počas určitého životného úseku. Identita z lat. *identicus* – totožný. Obecne je to jednota vnútorného psychického života a jednania – tiež nazývaná autentickým bytím, pojem používaný v rôznych významových variantoch. E. H. Erikson (1950) ho používa ako pojem o podstatnom znaku adolescencie, ktorá je spojená s otázkami ako: Kto som? Som dospelý? A. H. Maslow (1994) v humanistickej psychológii to spája ako schopnosť byť tým, čím v skutočnosti som, t. j. sám sebou. Je to snaha o sebarealizáciu. V sociálnej psychológii sa identita v širšom zmysle chápe ako autentické bytie. Opakom toho je enautentické bytie, teda pretváarka. Vo filozofickej antropológii ju chápeme ako „život v pravde“. V sociológii o identite uvažuje R. G. Darendorf (1950) a aj E. Goffman (1959). (Petrušek – Vodáková 1996. s. 414).

Socializácia (z lat. *socialis* – družný, spojenecký, manželský) je komplexný proces, v priebehu ktorého sa človek ako biologický tvor stáva prostredníctvom sociálnej interakcie a komunikácie s druhými sociálnymi bytosťami schopný správať sa ako člen určitej skupiny. Socializácia je celoživotný proces, celoživotná interakcia jedinca so svojím prostredím. Osvojenie noriem sa deje počas výchovy, čo sociológia odborne nazýva socializáciou, teda osvojenie si hodnôt a noriem spoločnosti (zospoločenšenie).

Socializáciu už dlhšie obdobie pokladáme za kľúčový faktor, veľmi dôležitý prvok fungovania spoločnosti a dôležitý atribút k dosiahnutiu autentického bytia. Procesu socializácie sa začal venovať Freud, podľa ktorého jeho podstatou je podľa klasickej psychoanalýzy potlačenie biologických pudov, pudovej sexuality a agresivity a vybudovanie kontroly impulzov. Psychológia ale aj sociológia sa zaujíma o to, akú úlohu pri tvorbe identity, osobnosti, hrajú vlastnosti, s ktorými už disponujeme aj pri narodení, ale aj to, akou váhou vstupuje do tohto procesu výchova a prostredie. Podľa J. Locke človek po narodení môže ísť rôznymi smermi, lebo človek je „tabula rasa“ teda čistá tabuľa a je len na nás, čo sa tam zapíše. Prvotným priestorom pre našu socializáciu je rodina. V tomto priestore si vytvoríme väčšinu našich znakov osobnosti, ktoré počas života už len rozvíjame. Klíma rodiny je rozhodujúci faktor a vo veľkom nás ovplyvňuje v tom, ako budeme napredovať v škole či v zamestnaní.

Role sú vlastne kultúrne vzorky, často je to hrané správanie sa. Aj stret odlišných kultúr má veľký vplyv na neskoršom rozvoji osobnosti.

Z hľadiska témy našej práce je dôležitý najmä proces osvojovania si rolového správania. Moderné teórie hovoria o učení sa rolí podľa očakávania spoločnosti. Samozrejme všetky tieto faktory sú v neskoršom období rozhodujúce pre naše správanie sa, ktoré ale z pohľadu profesie sociálneho pracovníka môže vytvárať aj nežiaduce správanie sa. Pri fungovaní spoločnosti potrebujeme normy, ktoré môžu byť písané (zákony), ale aj nepísané (kultúrne zvyky). S týmito pojmami úzko súvisí pojem hodnoty. Hodnoty spoločnosti sú tie, ktoré členovia spoločnosti pokladajú za želateľné, dobré, alebo zlé.

Tak ako uvádza Kusín a Šebestová (2015, s. 29), *človek si volí svoju hodnotovú orientáciu, alebo hodnoty na človeka číhajú, stvárajú ho do podoby " dobrého človeka " , „zlého človeka “ , „spravodlivého človeka“ . Hodnotová orientácia teda korešponduje s fenoménom zmyslu života. Jeho tajomstvo je aj tajomstvom hodnotovej orientácie – odhaliť ju znamená identifikovať smerovanie existencie človeka. V procese selekcie hodnôt získava človek nie len nové skúsenosti, nový systém usporadúvania poznatkov, ale zároveň sa zúčastňuje na spoločenskej praxi, ktorá je autentický priestorom na „overovanie kvality“ hodnôt.*

Záver

Otázka identity ako dôsledok socializácie je v edukačnom procese kľúčová. Rozvoj našej osobnosti nás sprevádza od ranného detstva až po dospelosť. Ak chceme v spoločnosti existovať, musíme sa vopred pripravovať na rôzne zmeny, aby sa naše postoje nestali rigidnými, až predsudkami, lebo ak vyhlásime vopred o niečom, že sa nám to nepáči, že to nemáme radi, tak seba ochudobníme o nové zážitky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ARISTOTELES. 2011. Etika Nikomachova. Bratislava: Kalligram. 296 s. ISBN 9788081014178.

DARENDORF, F. 1950. In: PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A.: 1996. Veľký sociologický slovník I., II., Praha. Vydavateľstvo: Karolínium. ISBN 80-7184-164-1 (1. zväzok).

ERIKSON, Erik, H. 1950. *Childhood and Society*. New York: Norton, ISBN-10: 9780393310689; ISBN-13: 978-0393310689; ASIN: 039331068X ...

GOFFMAN, E. 1959. In: PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. 1996. *Veľký sociologický slovník I., II.*, Praha. Vydavateľstvo: Karolínium. ISBN 80-7184-164-1 (1. zväzok).

KUSÍN, V., ŠEBESTOVÁ, P. a J. DRÁBIKOVÁ. 2015. *Etika v sociálnej práci a otázky ľudských práv a slobôd*. Sládkovičovo: FSŠ VŠD 2015. 196 s. ISBN 978-80-8167-025-1

MASLOW, A. 1994. A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50 (4),

370-396. PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. 1996. *Veľký sociologický slovník I., II.*, Praha. Vydavateľstvo: Karolínium. ISBN 80-7184-164-1 (1. zväzok).

NESVADBA, P. 2006. *Filosofie a etika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 198 s. ISBN 808689892-X.

PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. 1996. *Veľký sociologický slovník I., II.*, Praha. Vydavateľstvo: Karolínium. ISBN 80-7184-164-1 (1. zväzok).

KONTAKT

PhDr. Hermína Mareková, PhD.

Fakulta sociálnych štúdií

Vysoká škola Danubius

hermina.marekova@gmail.com